

Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä

AIRI MÄKI-KULMALA

Sosiaalialalle koulutetaan opistotasolla lähihoitajia, ammattikorkeakouluissa sosionomeja (AMK) ja yliopistoissa maistereita, lisensiaatteja ja tohtoreita. Koulutus on pitkäkestoista ja tarjoaa varsinakin yliopistossa teoreettista tietoa yhteiskunnan toiminnasta ja sosiaalialan teorioista. Sosiaalipolitiikka on oppiaineena kamppailut vuosikymmeniä asemastaan tieteiden joukossa. Sitä on moitittu keitokseksi, joka lainaa sosiologian ja muiden tieteiden aineksia pystymättä luomaan omaa tiedeperustaa ja menetelmävarantoa. Ehkä sosiaalipolitiikkaa onkin kehitetty viime vuosikymmeninä enemmänkin päämääränä sen tieteellinen asema ja uskottavuus muiden tieteenalojen joukossa kuin se, mitä sosiaalityön kentillä tapahtuu.

Käytännössä toimeentuloasiakkaiden parissa tehtävä työ ei tarjoa mahdollisuuksia ja areenoita ottaa teoreettispainotteista tietoa juurikaan käyttöön. Asiakkaiden tarpeet ovat monimutkaisia ja niiden ratkomiseen tarvitaan laaja-alaisia ja pitkäkestoisia toimenpiteitä ja interventioita. Useilla asiakkailla on kaksois- tai kolmoisdiagnoosi (pääteet, rikollisuus, mielenterveysongelmat). He kuuluvat usein ihmisryhmiin, joilla ei ole etujärjestöjä puolellaan, ei edustajia päätöselimissä, ja he ovat epäyhtenäinen ryhmä ajamaan asioitaan. Heistä tulee helposti Kettil Bruunin kuvaamia ”hyviä vihollisia”, joihin on helppo suunnata ylemmyyttä. Sosiaalityö tavoittaa heitä satunnaisesti ja pääasiassa vain sen mukaan, miten asiakkaat ovat yhteydessä sosiaalitoimeen. Asiakkaiden on vaikea päästä sosiaaliasemille, ja toimeentulotukityöstä tulee toisinaan postilaatikko, jonne asiakas toimittaa pyydetyn kirjallisen materiaalin. Sosiaalityöntekijöiden työ keskittyy pääasiassa toimistoihin ja asiakirjojen käsittelyyn sekä laskelmien tekemiseen. Paremmiin asiakkaan kannalta näyttäviä toimivan etsivän sosiaalityön muodot ja erilliset projektit. Ongelmana on, että ne ovat lyhytkestoisia ja liittyvät työn-

tekijöihin, joille ei jää mahdollisuuksia mallintaa kokemuksia yleistettäväksi työtavoiksi.

Sosiaalityö kaipaa syvällistä uudelleenarviointia. On luotava toimintatavat, joissa on mahdollista toteuttaa sosiaalityön lähtökohtaa ”empowerment and advocacy”. Termit merkitsevät vaikeasti suomen kielelle kääntyvinä sitä, että asiakasta autetaan kuntoutumaan, jotta hän kykenee vastaamaan elämästään (voimaannuttaminen eli *empowerment*). Samalla sosiaalityöntekijät toimivat edustajina ja tukena niille, jotka tarvitsevat apua viranomaisten kanssa toimimiseen, eduista huolehtimiseen sekä asioiden ajamiseen, maksuista suoriutuminen, sopimuksista kiinni pitäminen (tukihenkilönä toimiminen eli *advocacy*).

Jotta toimeentuloasiakkaiden parissa tehtävä työ on tavoitteellista, siihen on liitettävä velvoittavuus. Jo tällä hetkellä on velvoittavuutta, sillä asiakkaan on toimitettava riittävät dokumentit hakemuksensa tueksi. Tämä ei edistä kuntoutumista, vaikka auttaakin taloudellisesti. Vahvemmassa velvoittavuudessa asiakkaan on toimeentulotukea saadakseen aktiivisesti kuntouduttava. Kuntouttavaa toimintaa voi olla psyykinen vahvistuminen (mielenterveys- ja päihdepalvelut), sosiaalinen osallisuus (harrastustoiminta, liikunta), arjesta selviytyminen (tukiryhmä, talkootyö, ruoanlaittokurssi) sekä ammatillinen kuntoutuminen (työpajatoiminta, vapaehtoistyö, järjestö- ja kurssitoiminta) tai muu vastaava toiminta. Jos asiakkaan ei katsota hyötyvän kuntoutumisesta, häntä autetaan esimerkiksi työkyvyttömyyseläkkeelle tai laitoshoitoon.

Kuntouttava sosiaalityö käynnistyy kehittämällä valtakunnalliset tavoitteet ja kriteerit (työkykyisyys, itsenäinen selviytyminen, päihdeettömyys, rikolliskierteen katkeaminen, voimaantuminen). Kriteereihin kuuluvat kuntoutumisen portaat. Esimerkiksi kolmiportaiseen malliin kuuluvat 1) vahvasti tuettu arki ja selviytyminen, 2) selviytyminen arjen rutiineista sekä 3)

satunnainen tuen tarve. Portaat sisältävät arviot siitä, mistä asiakkaan voidaan edellyttää selviytävän, mihin luodaan tukimenetelmiä, millä kriiteereillä voidaan arvioida kuntoutumisen etenevän kohti päämäärää.

Kuntouttava sosiaalityö tapahtuu tiimeittäin. Sosiaalityöntekijä kokoaa asiakkaan tarpeiden mukaisen tiimin, johon voi kuulua esimerkiksi lapsi-, päihde-, perhe-, mielenterveys- ja rikosseuraamustyöntekijöitä. Lisäksi mukana voivat olla neuvola, terveydenhuolto, ravintoneuvonta, poliisi, työvoimatoimisto, A-klinikka, sovittelu, velkaneuvonta, vapaaehtoisjärjestöjä, seurakunta, urheiluseuroja, oppilaitoksia, päiväkoteja ja niin edelleen. Tiimin tehtävänä on luoda puitteet suunnitelmien laatimisesta käytännön prosesseihin: tarvittava toiminta, sen käynnistäminen, asiakkaan kuuleminen, osallisuus ja motivoiminen, tukeminen ja opastaminen, osallistumisen seuranta, laiminlyönteihin puuttuminen sekä seuraavan kuntoutusportaan suunnittelu.

Käytännön asiakastyössä sosiaalityöntekijä kartoittaa asiakkaan lähtötilanteen ja laatii tälle tiimin kanssa henkilökohtaisen kuntoutumissuunnitelman porraskohtaisine tavoitteineen. Suunnitelmaan liittyvät arviot asiakkaan taloudellisen tuen tarpeesta. Kuntoutussuunnitelma toimitetaan

taan Kelalle, joka laskee tuen määrän sekä vastaa maksatuksesta ja kontrollista. Mikäli asiakas ei sosiaalityöntekijän arvion mukaan, kuulluksi tulemisen, motivoinnin tai uuden suunnitelman jälkeen täytä osallistumisvelvoitetta, maksatus keskeytetään tai lopetetaan.

Seuraava vaihe on asiakkaan tukeminen käytännössä: aikataulujen laatiminen, yhdessä osallistuminen, apuvälineiden käytön opettelu, asianaajajana, puolestapuhujana ja tukihenkilönä toiminen viranomaisiin, omaisiin ja muihin nähden sekä suunnitelman ja toteutuksen seuranta, uudelleenarviointi ja kuntoutumisen seuranta. Tässä kyetään hyödyntämään sosiaalialan eritasoinen koulutus: sosiaalityöntekijä johtaa asiakaskohtaisia tiimejä, sosionomi (AMK) osallistuu vaativampaan käytännön tuki- ja perhetyöhön ja lähihoitaja perustason toteutukseen.

Kuntouttava sosiaalityö merkitsee sitä, että asiakkaan osallisuus kuntoutumisessa kasvaa. Samalla lisääntyy kuitenkin myös hänen saamansa tuki sekä sen suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja oikea-aikaisuus. Sosiaalityötä tekevät tarvitsevat lisää koulutusta kuntouttavaan työotteeseen, mutta samalla he saavat enemmän mahdollisuuksia tulokselliseen ja palkitsevaan sosiaalityöhön.

THL julkaisee

Nuoret pelissä

Tämä tukiaineisto käsittelee lasten ja nuorten digitaalista ja rahapelaamista sekä haittoja, jotka niistä voivat aiheutua. Se on tarkoitettu tueksi lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille sekä aihetta pohtiville vanhemmille ja muille läheisille.

Tavoitteena on lisätä kasvattajien tietoutta ja ymmärrystä lasten ja nuorten pelaamisesta ja siihen mahdollisesti liittyvistä ongelmista, helpottaa peliongelmiin tunnistamista ja niistä puhumista sekä edistää varhaista puuttumista

55 s. 10 klp/nippu 14 €

thl.fi/kirjakauppa